

РОЗДІЛ 1 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

УДК 378.015.3:[373.2.011.3-051:005.336.2]:7](477)(043.3)

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2024.1.1>

Вікторія АТОРІНА

доктор філософії, старший викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, вул. Київська, 24, м. Глухів, Сумська область, Україна, 41400

ORCID: 0000-0003-4829-7010

Бібліографічний опис статті: Аторіна, В. (2024). Нормативне підґрунтя розвитку естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 1, 3–7, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.1.1>

НОРМАТИВНЕ ПІДҐРУНТЯ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті здійснено аналіз робочих навчальних програм дисциплін навчального плану підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в закладі вищої освіти. Виокремлено основні освітні компоненти, які сприяють розвитку естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. До них належать «Етика й естетика», «Історія та культура України», «Педагогіка загальна», «Психологія загальна», «Педагогіка дошкільна», «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва», «Художня праця», «Основи педагогічної майстерності», «Основи природознавства з методикою», «Теорія і методика музичного виховання», «Декоративне мистецтво та основи дизайну», «Методика проведення роботи з народознавства в ЗДО», «Дитяча література», «Культура мовлення та виразне читання», «Інноваційні технології в освіті». Представлено авторське визначення поняття «естетична компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти», що трактується як здатність до естетичного сприймання, переживання, оцінювання та перетворення світу за законами краси, сформованість естетичного ідеалу, смаку, цінностей, наявність розвинених естетичних почуттів, суджень, знань у галузі естетики, дошкільної педагогіки і психології та вмінь застосовувати їх в естетичному вихованні дітей. Визначено основні складники означеної компетентності, а саме: мотиваційний, особистісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний. Наведено основні засоби естетичного розвитку особистості: природа, музика, твори образотворчого мистецтва, художня література. Визначено напрями подальших наукових досліджень, які полягають у студіюванні зарубіжного досвіду організації розвитку естетичної компетентності й можливостей його впровадження в процес фахової підготовки майбутніх вихователів в українських закладах вищої освіти.

Ключові слова: естетична компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, розвиток естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, структура естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Viktoriiia ATORINA

Doctor of Philosophy, Senior Lecturer of Pre-School Pedagogy and Psychology Department, Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, Kyivska str., 24, Hlukhiv, Sumy Region, Ukraine, 41400

ORCID: 0000-0003-4981-9925

To cite this article: Atorina, V. (2024). Normatyvne pidgruntya rozvytku estetychnoyi kompetentnosti maybutnikh vykhovateliv zakladiv doshkil'noyi osvity [Normative grounds for the development of aesthetic competence of future teachers of pre-school education institutions]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 1, 3–7, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.1.1>

NORMATIVE GROUNDS FOR THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

The article analyzes the working training programs of the disciplines of the training plan of future teachers of pre-school education institutions in the institution of higher education. The main educational components that contribute

to the development of aesthetic competence of future teachers of pre-school education institutions are singled out. These include «Ethics and aesthetics», «History and culture of Ukraine», «General pedagogy», «General psychology», «Pre-school pedagogy», «Fundamentals of visual arts with management methodology», «Art work», «Fundamentals of pedagogical skills», «Fundamentals of natural science with methodology», «Theory and methods of music education», «Decorative art and design basics», «Methodology of ethnographic work in pre-school schools», «Children's literature», «Speech culture and expressive reading», «Innovative technologies in education». The author's definition of the concept of «aesthetic competence of future educators of pre-school education institutions» is presented, which is interpreted as the ability to aesthetically perceive, experience, evaluate and transform the world according to the laws of beauty, the formation of an aesthetic ideal, taste, values, the presence of developed aesthetic feelings, judgments, knowledge in the field aesthetics, preschool pedagogy and psychology and the ability to apply them in the aesthetic education of children. The main components of the defined competence are determined, namely: motivational, personal, cognitive, activity, reflective. The main means of aesthetic development of the personality are presented nature, music, works of fine art, fiction. The directions of further scientific research are determined, which consist in studying the foreign experience of organizing the development of aesthetic competence and the possibilities of its implementation in the process of professional training of future educators in Ukrainian institutions of higher education.

Key words: aesthetic competence of future educators of pre-school education institutions, development of aesthetic competence of future educators of pre-school education institutions, structure of aesthetic competence of future educators of pre-school education institutions.

Актуальність проблеми. Однією з важливих проблем удосконалення освітнього процесу в закладах вищої освіти є розвиток естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Саме педагогові належить домінуюча й визначальна роль в організації й реалізації естетичного виховання дошкільників. Естетична компетентність дозволяє вихователю формувати в дітей дошкільного віку естетичні смаки, розвивати їхню творчість та вчить бачити красу в повсякденному житті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка державних нормативно-правових документів підтверджує актуальність і перспективність завдання формування ключових компетентностей у майбутніх вихователів. Насамперед це закони України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про дошкільну освіту» (2011), «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти» (2019), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. (2013), Стандарт вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (2019), Базовий компонент дошкільної освіти (2021) тощо. У цих документах на законодавчому рівні закріплено прогресивні фундаментальні зміни, що відбуваються в освітній політиці держави; наголошено на актуалізації методологічного принципу – дитиноцентризму, що, у свою чергу, вимагає від майбутніх фахівців дошкільної освіти створення сприятливих умов для збалансованого розвитку та саморозкриття вихованців, зорі-

єнтованості на активізацію їхнього творчого потенціалу, формування в них мистецько-творчої компетентності (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021).

Різні аспекти естетичного виховання, формування й розвитку естетичної компетентності майбутніх фахівців досліджено В. Аторіною, В. Бутенко, О. Заїкою, С. Кондратюк, Л. Масол, О. Мисик, Л. Михайловою, Г. Падалкою, О. Рудницькою, Г. Сотською, І. Тимофєєвою, Н. Федорченко, Т. Швець, О. Щолоковою та ін.

Так, С. Кондратюк, В. Бутенко визначають художньо-естетичну компетентність майбутнього вихователя як особистісне новоутворення, яке забезпечується єдиною, цілісною структурою, основними компонентами якої є такі: мотиваційний; когнітивний; діяльнісний; рефлексивний; комунікативний; естетичний (інтегратор усіх компонентів у процесі освоєння різних видів мистецтва) (Кондратюк, Бутенко, 2020). Нам імпонує таке трактування поняття, оскільки є близьким до розуміння нами сутності естетичної компетентності майбутнього вихователя. Ми трактуємо естетичну компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (ЕКМВЗДО) як здатність до естетичного сприймання, переживання, оцінювання та перетворення світу за законами краси, сформованість естетичного ідеалу, смаку, цінностей, наявність розвинених естетичних почуттів, суджень, знань у галузі естетики, дошкільної педагогіки і психології та вмінь застосовувати їх в естетичному вихованні дітей (Аторіна, 2021). Структуру естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів

дошкільної освіти складають мотиваційний, особистісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний компоненти (Аторіна, 2021).

Мета статті полягає в аналізі робочих програм дисциплін навчального плану підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в закладі вищої освіти та виокремленні основних освітніх компонентів, які сприяють розвитку означеної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для з'ясування сучасного стану підготовки майбутніх вихователів, зокрема розвитку в них естетичної компетентності, ми провели змістовий аналіз означеного аспекту професійної підготовки фахівців закладу дошкільної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, 2024). Об'єктом аналізу були робочі програми навчальних дисциплін.

Аналіз робочих навчальних програм різних дисциплін підготовки майбутніх вихователів дав можливість виокремити ті, що мають об'єктивно закладені можливості для розвитку естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Зупинимося на аналізі робочих програм дисциплін, які викладаються майбутнім вихователям та впливають на розвиток їхньої естетичної компетентності (ЕК).

Базовою дисципліною, що спрямована на формування знань у галузі естетики, умінь сприймати й оцінювати навколишній світ із позицій прекрасного і потворного, комічного і трагічного в майбутніх вихователів, є «Етика й естетика», але її віднесено до дисциплін вільного вибору студента у всіх планах вищевказаних закладів вищої освіти (наказ МОН № 642 від 09.07.09 р. «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента»). Метою дисципліни є ознайомлення з важливою філософською галуззю знань про людину – естетикою, предметом якої є сфера чуттєвого. Варто зазначити, що педагогічна спрямованість на перетворення навколишнього світу за законами краси в майбутніх вихователів формується саме під час вивчення етики й естетики. Особливу роль у процесі розвитку естетичної компетентності майбутніх вихователів відіграють закони краси. Здатність сприймати й перетворювати дійсність за її законами – це духовно-естетична сутність педагога. Без есте-

тичної вихованості, сформованості естетичних почуттів, смаків, розвитку художніх здібностей неможливо успішно здійснювати естетичне виховання дітей дошкільного віку. Тому майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти необхідно збагатити відповідними знаннями, а саме: про закони естетики, краси, мистецтва, художньо-естетичний розвиток світової та національної культур, про засоби естетичного виховання, їх роль у розвитку ЕК особистості.

Навчальна дисципліна «Історія та культура України» дає можливість майбутньому вихователю здобути знання про естетичні цінності, особливості розвитку культурного життя, що утворюють когнітивний компонент естетичної компетентності. А завдання збагачення власної духовної культури шляхом самоосвіти є рефлексивним. Тож у процесі опанування навчальної дисципліни відбувається розвиток зазначених компонентів естетичної компетентності.

Педагогіка загальна дозволяє розвинути когнітивний компонент ЕКМВЗДО, зокрема, формує знання про: 1) значення естетичного виховання особистості; 2) взаємозв'язок процесів естетичного розвитку і естетичного виховання; 3) розвиток теорії естетичного виховання дітей дошкільного віку; 4) педагогічні умови естетичного виховання молодого покоління; 5) зміст, засоби та методи естетичного виховання; 6) розвиток художньо-естетичних здібностей дітей. Вони утворюють основу для вивчення теми «Естетичне виховання дітей дошкільного віку» в контексті опанування навчальної дисципліни «Педагогіка дошкільна».

Під час опанування дисципліни «Психологія загальна» майбутні вихователі ознайомлюються з умовами застосування форм і методів організації виховання естетичної культури молодого покоління, з віковими та індивідуальними особливостями розвитку психічних процесів і мотиваційної сфери особистості, які має враховувати педагог у процесі естетичного виховання. Ці знання утворюють мотиваційний і когнітивний компоненти ЕКМВЗДО.

Вивчення дисципліни «Педагогіка дошкільна» покликана формувати в майбутніх вихователів знання, які є когнітивним компонентом ЕК, а саме: 1) сутність основних понять у галузі естетичного виховання дошкільників; 2) завдання, зміст та особливості (умови, принципи, методи, форми, засоби тощо) естетичного виховання дошкільнят; 3) використання народ-

них засобів в естетичному вихованні дошкільників; 4) особливості естетичного виховання різних вікових груп; 5) проблеми художньої творчості дітей дошкільного віку. Також розвиваються психолого-педагогічні, методичні вміння в процесі розроблення конспектів занять з естетичного виховання для дітей дошкільного віку – це утворює діяльнісний компонент ЕК. Цих завдань вважаємо достатньо в контексті означеної навчальної дисципліни.

Під час вивчення дисципліни «Декоративне мистецтво та основи дизайну» студенти поглиблюють знання з історії та теорії української культури, з образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, ознайомлюються з історико-культурним процесом в Україні у світовому і європейському контекстах, що лежать в основі когнітивного компонента ЕКМВЗДО.

Фаховою навчальною дисципліною, що найбільшою мірою сприяє розвитку ЕК, є «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва». Серед завдань, виконання яких забезпечує розвиток ЕК майбутніх вихователів, ми виділяємо: 1) здійснення спеціальної підготовки в галузі образотворчої діяльності (практичні вміння в малюванні, ліпці, аплікації; знання теоретичних основ складання композиції, кольорових поєднань; 2) формування загальнопедагогічних умінь: навчати дітей дошкільного віку відповідно до освітніх програм закладу дошкільної освіти, розвивати спеціальні здібності дітей (зорову оцінку форм, відчуття ритму, кольору; спеціальні знання можливостей художнього матеріалу; оволодіння технічними вміннями). У процесі вивчення означеної дисципліни студенти вчаться проводити художньо-педагогічну, культурно-просвітницьку, організаторську та художньо-естетичну діяльність, спрямовану на духовний і культурний розвиток особистості дитини, свідомо обирати й ефективно застосовувати методи виховного впливу в ЗДО. Успішне оволодіння цими вміннями підвищує рівень розвитку ЕК.

Під час вивчення навчальної дисципліни «Художня праця» в майбутніх вихователів формуються художньо-естетичні вміння, які утворюють діяльнісний компонент ЕК, а саме: сприймати й оцінювати навколишній світ через відчуття кольору, форми, усвідомлювати емоційну виразність об'єкта праці; контролювати й організувати дитячу працю; навчити дітей трудових прийомів, виробити відповідні навички.

Дисципліна «Основи педагогічної майстерності» виконує інтегративну функцію в процесі

формування професійної компетентності майбутніх вихователів. Під час її вивчення в студентів розвиваються психолого-педагогічні, спеціальні вміння, необхідні для реалізації завдань естетичного виховання дошкільників, та утворюють діяльнісний компонент ЕК. Майбутні вихователі виготовляють різні види лялькових театрів і здійснюють показ лялькових вистав, що впливає на розум, почуття й емоції вихованців, а насамперед, на розвиток образного мислення й естетичного сприймання дійсності.

У контексті дисципліни «Основи природознавства з методикою» визначає важливим засобом естетичного виховання є природа. Під час вивчення означеної дисципліни в майбутніх вихователів формуються психолого-педагогічні й методичні знання та вміння організації процесу ознайомлення дітей з природою й водночас реалізуються завдання естетичного виховання. Студенти вчаться розробляти конспекти проведення занять, екскурсій, цільових прогулянок, розваг, спостережень, ігор, праці, дослідів природничого змісту, у процесі практичної реалізації яких у дітей виховуються естетичні почуття, розвивається естетичне сприймання, формується вміння з позицій прекрасного оцінювати природу. Завдання на створення ескізів оформлення куточків природи, екологічної кімнати, ділянки закладу дошкільної освіти формують у студентів уміння перетворювати навколишній світ за законами краси.

Вагомим засобом естетичного розвитку особистості є музика, тому важливу роль у розвитку ЕКМВЗДО відіграє навчальна дисципліна «Теорія і методика музичного виховання». У процесі її вивчення майбутні вихователі здобувають знання про: 1) основи теорії музичного мистецтва, теорії та методики музичного виховання, закономірності музичного розвитку дітей дошкільного віку; 2) сучасну систему музичного виховання, освіти і розвитку дошкільників, засвоєння державних вимог до музичної освіти дошкільників; 3) систему понять і знань із методики музичного виховання дітей, формування навичок та творчих умінь організації процесу музичної освіти і розвитку дітей; 4) вимоги до методичної роботи з музичного виховання та освіти дітей у сучасному закладу дошкільної освіти, методичному кабінеті. Здобуття зазначених психолого-педагогічних і методичних знань сприяє оволодінню когнітивним компонентом ЕКМВЗДО. Реалізація завдання виховання в студентів позитивних особистісних якостей (чутливості до музики, естетичного смаку, сприйнятливості, натхненності), розвиток психічних пізнавальних про-

цесів (сприймання, пам'яті, мислення) під впливом музичного мистецтва і в процесі опанування теоретико-методичних основ музичної діяльності дітей дозволяє сформуванню особистісний компонент ЕК.

У процесі вивчення дисципліни «Методика проведення роботи з народознавства в ЗДО» майбутні вихователі розвивають когнітивний компонент, а саме здобувають знання про особливості використання засобів народознавства під час реалізації завдання естетичного виховання дітей дошкільного віку.

Під час опанування навчальної дисципліни «Дитяча література» в майбутніх вихователів розвиваються вміння розкривати науково-педагогічні основи творів для дітей, визначати роль і місце книги в естетичному розвитку та вихованні дітей, що впливає на формування когнітивного компонента ЕКМВЗДО.

Одним із завдань вивчення дисципліни «Культура мовлення та виразне читання» є засвоєння знань про особливості художньо-естетичного сприймання художніх творів дітьми різного віку, що є когнітивним компонентом ЕКМВЗДО.

Навчальна дисципліна «Інноваційні технології в освіті» передбачає ознайомлення майбутніх вихователів із технологіями, які впливають безпосередньо на естетичний розвиток дітей дошкільного віку. Серед них, зокрема, технологія Г. Альтшуллера. Засвоєння теоретичних знань і практичних умінь у контексті цієї технології утворює когнітивний та діяльнісний компоненти ЕКМВЗДО, а бажання її впроваджувати в освітній процес ЗВО – мотиваційний компонент.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз робочих програм дисциплін навчального плану дозволяє стверджувати, що в процесі їх вивчення розвиток естетичної компетентності майбутніх вихователів відбувається різною мірою, тому необхідно збагати їх зміст питаннями, які сприятимуть цілеспрямованому розвитку досліджуваної компетентності. Перспективними напрямками подальших наукових розвідок є студіювання зарубіжного досвіду організації розвитку естетичної компетентності й можливостей його впровадження в процес фахової підготовки майбутніх вихователів в українських закладів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аторіна В. М. Розвиток естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у фаховій підготовці : дис. ... доктора філософії : 011 Освітні, педагогічні науки. Глухів. 2021. 314 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення: 10.02.2024).
3. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. URL : <https://gnpu.edu.ua/index.php/ua/> (дата звернення: 18.02.2024).
4. Кондратюк С., Бутенко В. Формування художньо-естетичної компетентності майбутніх вихователів. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал. 2020. № 8 (102). С. 442–456.
5. Рожнова В. М. Сутність та структура естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Глухів, 2019. Вип. 40. С. 71–79.

REFERENCES:

1. Atorina V. M. (2021) Rozvytok estetychnoyi kompetentnosti maybutnikh vykhovateliv zakladiv doshkilnoyi osvity u fakhoviy pidhotovtsi : dys. ... doktora filosofiyi : 011 Osvitni, pedahohichni nauky. [Developing aesthetic competence of future preschool education institution teachers in the professional training: dis. ... Doctor of Philosophy: 011 Educational, pedagogical sciences]. Hlukhiv. 314 p. [in Ukrainian].
2. Bazovy komponent doshkilnoyi osvity. [Basic component of preschool education]. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>. (access date: 10.02.2024). [in Ukrainian].
3. Hlukhiv's'kyu natsional'nyu pedahohichnyu universytet imeni Oleksandra Dovzhenka. [Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University]. URL : <https://gnpu.edu.ua/index.php/ua/> (access date: 18.02.2024). [in Ukrainian].
4. Kondratiuk, S. & Butenko, V. (2020). Formuvannia khudozhno-estetychnoi kompetentnosti maibutnikh vykhovateliv. [Formation of future educators' artistic and aesthetic competence]. Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical Sciences: theory, history, innovative technologies, 8 (102), 442–456. [in Ukrainian].
5. Rozhnova, V. M. (2019). Sutnist ta struktura estetychnoi kompetentnosti maibutnikh vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity. [The essence and structure of aesthetic competence of future educators of preschool education]. Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky – Bulletin of Hlukhiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences, 40, 71–79. [in Ukrainian].